

УДК 801.73:821.161.2'06-3/09

DOI: 10.31471/2304-7402-2022-17(65)-160-167

СИН ГЕНІЯ-НОВЕЛІСТА

О. В. Слоньовська

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57*

*Свого старшого сина Василь Стефаник назвав на честь власного батька Семеном, що спростовує надумані умовиводи радянських літературознавців про взаємну ненависть між батьком-куркулем і сином-демократом. Середуций син отримав ім'я священника Кирила Гаморакка, а наймолодший – ім'я сина першої дипломованої жінки-лікарки в Західній Україні Софії Окуневської-Морачевської та її чоловіка Вацлава Морачевського – Юрія. Виховання дітей було етнопедагогічним і патріотичним, вони повинні були отримати добру освіту як передумову їхньої самодостатності в зрілі роки. Умовою ставало виховання пасіонаріїв, майбутнього цвіту соборної Української держави. Семена Стефаника неодноразово обирали до Верховної Ради ССРСР, він обіймав посаду заступника голови Ради Міністрів УРСР, був багаторічним головою Львівської обласної ради, а в останні роки життя працював директором Львівського меморіального музею Івана Франка. Кирило Васильович незмінно працював директором Літературно-меморіального музею Василя Стефаника. Проте саме Юрій Стефаник – найталановитіший і найбільш патріотично свідомий син Василя Стефаника. **Мета** цієї статті й полягає в зусібічному розкритті постаті Юрія Стефаника.*

***Ключові слова:** Василь Стефаник, Семен Стефаник, Кирило Стефаник, Юрій Стефаник, патріот, пасіонарій, еміграція.*

Виклад основного матеріалу.

Доля дітей видатних людей завжди складається непросто, адже авторитет батька (матері) однозначно зумовлює певну стійку опінію суспільства, іноді відвертий скептицизм і навіть жовчну недовіру насамперед у тій площині обсервації, чи конкретний нащадок зможе дорівнятися, а тим більше – перевершити своїх найближчих предків у ним обраній сфері мистецтва, науки або політики. Очевидно, це гостро відчували (бодай у власній молодості), хоч, мабуть, й не завжди признавалися, сини Івана Франка – зокрема, Петро, дочка Олени Пчілки – Леся Українка, син Євгена Оскаровича Патона – Борис Патон, син Михайла Стельмаха – Ярослав Стельмах чи дочка Ліни Костенко – Оксана Пахльовська. До речі, сам Василь Стефаник особисто дуже боявся, щоб його рідні діти не зловживали ім'ям батька і його письменницькими набутками, що свід-

чило про усвідомлення письменником того, що жоден із його нащадків апріорі не зможе зреалізувати себе на літературній ниві рівно йому самому. У біографічному нарисі «Роздуми про батька» Ю. Стефаник згадує батькову фразу: «Нещасні ви! Ціле своє життя будете в моїй тіні, ціле життя будете моїми синами» [16, с. 74].

Власне, тільки синами й не більше цього. Для двох старших – Кирила й Семена така перспектива не значила практично нічого насамперед тому, що інтелектуальні здібності й амбіції Стефаникових нащадків були різними. Кирило обмежив своє навчання гімназійним курсом і Торговельною школою у Львові, рано одружився, й усе життя безбідно мешкав у рідному у селі, фактично керуючи й опікуючись музеєм свого батька. Семен та Юрко після закінчення Коломийської гімназії здобули вищу юридичну освіту у Львівському університеті й надалі реалізували себе в міському соціумі, хоча кожен по-своєму й на інших регістрах.

Врешті, при житті Василь Стефаник особисто бажав бачити синів коло себе, принаймні на території Галичини, найдалше – у Львові, і лише з крайньої безвиході він зробив ставку на Юрія, як найбільш надійного і стійкого перед випробуваннями долі, сподіваючись, що на еміграції, в середовищі українських переселенців Канади, синові-юристові вдасться швидко стати на ноги й фінансово допомогти йому погасити осоружні борги, а також розповсюдити Стефаникові книги новел, на які мав би бути попит на еміграції, тобто в далеких світах, адже там працювало перше покоління західних українців із Галичини, якому не були чужими життєві проблеми героїв В. Стефаника. Отже, ймовірність світової слави аж ніяк не була до уваги не взятою. Василь Семенович у глибині душі як батько надіявся ще й на те, що галицькі емігранти в Канаді потребуватимуть юридичного захисту, а тому мати свого адвоката в особі земляка, сина відомої в Галичині людини, було би дуже вигідно й престижно.

Водночас Василь Семенович достеменно знав, що Юрій в жодному разі не піде на подібні до життєвих виборів його ж братів. По-перше, наймолодший із трьох синів Василя Стефаника, був найталановитішим і найбільш патріотично свідомим, навіть копією батька: «Юрій Стефаник найбільше подібний до батька і виглядом, і характером» [1, с. 3]. Та й факти свідчать, в життєвих колізіях батька й сина виявилось надзвичайно багато подібного. Як і Василь Семенович, Юрій Васильович жодного дня не працював за здобутим в університеті фахом (батько – як лікар, правда, без диплома, син – як дипломований юрист (закінчив правничий факультет Львівського університету (1935))). До речі, не секрет, що й сам Василь Стефаник ніколи не вмів бути ошадним у поведженні з грішми, в молодості навіть не намагався повертати позичене й самовпевнено вважав, що кредитори повинні милосердно дарувати йому як талановитій людині будь-яку заборгованість. (Подібну лінію поведінки сповідував і

Тарас Мельничук значно пізніше: «Живуть же ті, в кого я брав гроші, не вмирають із голоду, то чому ж я маю віддавати їм гроші» [8, с. 155]. Юрій Стефаник, очевидно, на перше місце також ставив реалізацію власних здібностей літературознавця, а не батькові борги. Врешті, поручителі в банках Василя Стефаника добре знали, на що йшли, і в інші, кращі й легші часи, з поваги до талановитого письменника самі сплатили б його позики банкам, але в затяжких і тяжких економічних умовах після Першої світової війни не могли брати на власні плечі чужий тягар, хоч банки таки погрожували примусово стягнути вже із поручителів борги письменника.

Тож Юрієву більш спонтанну, ніж обдуману й виважену еміграцію за кордон доречно розцінюваним насамперед як бажання молодої людини побачити більше світу, ніж у вікні, й ділити на два етапи: до початку Другої світової війни і вже після неї, адже специфіка реалізації його творчої праці і громадської діяльності на благо України кожного разу була іншою. Проте офіційно на закордонні заробітки Юрій Стефаник у 1936 році вирушив з єдиною метою – заробити грошей, щоб покрити батькові борги. Саме таку мету оприлюднював уже смертельно хворий і загнаний у таку матеріальну безвихідь, коли не було за що навіть купити цигарок, Василь Стефаник, коли у листі до Миколи Шухевича писав: «Мій Юрко за який місяць виїде до Канади, і тоді я буду годен поплатити мої довги...» [13, с. 423].

Інша річ, що як людина високого духовного потенціалу, спеціаліст із вищою освітою Юрій Васильович аж ніяк не міг і навіть не збирався заробляти гроші низькою фізичною працею, а надії на юридичну кар'єру дуже швидко вивітрилися, як дим: треба було досконало знати англійську мову, перекласти іспити на звання юриста в Канаді, пройти кількарічну платну практику під керівництвом місцевого адвоката чи судді високої кваліфікації й надалі мати багатих клієнтів. На першого, ні другого, ні третього, ні четвертого не те, що не виявилось, а й навіть не передбачалося в близькому майбутньому. Тож у час першого етапу еміграції Юрій Стефаник старався в Канаді видавати твори батька українською і англійською мовами (в перекладах канадських письменників) і пробував заробити грошей на їхній реалізації. Проте емігранти з Галичини думали тільки про якісь заробітки, які давали їм можливість твердо стати «на твердій землі» (Улас Самчук) на ноги й можливість уже не тільки не повертатися в рідний край, а й у прискореному темпі стягати зокрема в Канаду чи бодай на Американський континент усю найближчу рідню, не піклуючись про духовну поживу навіть для власних нащадків. Фальшиві «вожді-провідники» емігрантів купалися у славі, раз-по-раз хвальковито заявляючи нібито про побудову нової України в Канаді. Ця ідея-фікс була в корені недолуга, але її подавали як єдину панацею, спокушаючи малограмотних емігрантів з Галичини відчувати свою обраність і власним коштом утримувати таких провідників.

Тим часом домовлятися про друк і розпродувати тиражі книг Василя Стефаника виявилось непростю справою, а гострі виступи Юрія Васильовича на зборах українських переселенців спричинили величезне невдоволення й опінію «провідників», які жадали слави й обожнюваного схиляння на власну адресу й ніяк не критики чи дорікань. Врешті, настали виснажливі місяці безгрошів'я, коли Юрко сидів на валізах, не маючи змоги навіть повернутися в Галичину з-за океану. Тож у листах Юрій вже однозначно скаржиться батькові й братам, що заробити грошей юриспруденцією йому не вдасться, більше того – виникає крайня необхідність узагалі повертатися додому. Іншими словами, тепер ще треба й великої суми грошей на квиток на корабель й досить довгого часу в небезпечній морській дорозі для його повернення мало не з протилежного боку планети: «Передовсім справа мого побуту в Канаді дуже захитана, ані єпископ, ані ніхто інший не годен допомогти, і я, правдоподібно, цієї осені виїду додому [...]. Я стараюсь видати Татові твори, по-друге, ще краще опанувати мову англійську. З виданням Татових творів справа тяжка [...]. Це є грушки на вербі, і я не в стані зі своїх 50 доларів післати тобі по 10 в місяць, хоч повинен ти і хотів би. Посилаю тобі 2 долари, щоби-сь мав бодай на цукор» (Лист до Кирила Стефаника від 30.09 1937) [15, с. 178]. Оті мізерні «2 долари» якнайкраще свідчать про справжню матеріальну скруту коло самого Юрія і водночас його бажання допомагати матеріально рідним.

Через два роки після смерті Василя Стефаника його наймолодший син, розчарований і аж ніяк не розбагатілий, нарешті повертається в Західну Україну, так і не покривши батькових боргів, і починає працювати у львівських часописах «Життя і знання», «Новітній робітник». З часом його критичні літературні огляди переростають у високоякісні літературознавчі дослідження наукового плану, особливо коли Ю. Стефаник започаткує дослідження на ниві стефанікознавства, дистанційно перебуваючи в штаті Інституту літератури ім. Т. Шевченка АН України. Інша річ, що з приходом радянської влади Юрій Васильович потрапляє в немилість до більшовиків. Олесь Гончар про це писав однозначно: «Талановитий син великого батька Юрій Стефаник – це була "людина європейських знань". У лихі часи він лише випадково уник Колими, обравши собі інший, хай тернистий, шлях батьківської непоступливості, шлях, де йому до останніх днів світила зоря України і свободи» [4]. Факти промовисті: від вересня 1940 до травня 1941 Юрій Стефаник відбуває реальне ув'язнення у радянській тюрмі: він заарештований за приналежність до ОУН, в чому його звинувачували під час арешту працівники НКВС. Наймолодшого сина В. Стефаника тоді врятувало тільки активне заступництво Кирила Студинтського та сина Івана Франка – Петра.

Друга світова війна вносить свої корективи. Затяжна (три з половиною роки) окупація Західної України фашистами для Юрія Стефаника

виявилася періодом тяжких випробувань. Врешті, навіть під час війни Юрій Стефаник у вкрай нестерпних умовах старається досліджувати творчість свого батька, а також Леся Мартовича, якого німці розцінювали як єврея, а тому працювати над його творчою спадщиною було смертельно ризикованою справою (у львівському «Українському видавництві» виходить книга Василя Стефаника («Твори» (Львів, 1942)) і повне зібрання спадщини Леся Мартовича («Твори: у 3 т.» (Львів, 1943)). Отже, як знову ж таки однозначно засвідчують факти, наймолодший син В. Стефаника свято сповідував батьківську настанову бути чесним у великих і навіть дрібних справах. Як дійсний учасник Похідних груп ОУН у Східну Україну (у такій самій іпостасі тоді перебували Олег Ольжич, Олена Теліга. – прим. О.С.), Юрій Стефаник був заарештований гестапо, і в 1942 році перебував у фашистській катівні, із лабет якої йому дивом пощастило вирватися.

Другий період еміграції після виїзду зі Львова в 1944 році до Німеччини, а тоді й знову до Канади, де наймолодший син В. Стефаника проживав до останніх своїх днів життя, можливо, психологічно був легшим, бо зреалізував Юрій Стефаник себе в цей час набагато продуктивніше і як громадський діяч, і як журналіст, і як літературознавець, але аж до 70-х років ХХ ст. його ім'я в материковій (радянській) Україні було негласно заборонене як «буржуазного націоналіста», і навіть старші брати жодного разу не наважувалися й словом у своїх виступах під час ювілею батька промовитися про Юрія. Тим часом Ю. Стефаник видавав за кордоном і батькові твори, й заохочував канадських та американських літературознавців українського походження досліджувати творчість В. Стефаника, писав передмови до їхніх монографій, будував парадигму аналізу, розуміння й сприймання творчості В. Стефаника. Врешті, завдяки бандеролям Ю. Стефаника і згідно з його заповітом (вже після Юрієвої смерті) з далекої Канади до Русова, тобто до сільського Музею В. Стефаника надійшло понад 200 власних книг із приватної бібліотеки Юрія Васильовича.

Водночас Юрій болісно відчував, що не виконав мрію-заповіт батька – не зробив його всесвітньовідомим письменником, не міг нічого заподіяти з тим, що в школах УРСР твори Василя Стефаника трактувалися з точки зору класового підходу, а його батька безпідставно вважати «співцем» сільської голоди, хоч у новелістиці В. Стефаника фігурують переважно працьовиті й заможні газди.

До кінця свої днів Юрій Стефаник проживає в місті Едмонтоні, де й завершує власний науковий пласт літературознавчих робіт. Одночасно він стає одним із найвідоміших керівників письменницької організації «Слово», а 1948 року працює у Міністерстві юстиції канадійської провінції Альберта, друкується під псевдонімами Юрій Гаморак, Юрій Клиновий виїмково з тією метою, щоб його читачам не здавалося, що син

Василя Стефаника зловживає прізвиськом знаменитого батька. У Канаді Ю. Стефаник постійно (кільканадцять разів) старається видавати його новели без жодних купюр (як в автентичному вигляді українською мовою, так і в перекладах насамперед англійською) у першій і другий періоди свого перебування в еміграції, але не завжди з незалежних від нього причин успішно, сам був відомим лише певному колу емігрантів-українців. Більше того, попри титанічний труд і подвижницьку багатолітню літературознавчу діяльність, Юрій Васильович так і не зміг написати справді знакової книги про свого геніального батька-новеліста, хоч залишив навіть дуже цікаві спогади, й дав розвінчальну стосовно радянських літературних догм оцінку Стефаникового таланту. Причиною цього виявилось те, що літературознавчий талант Ю. Стефаника за своєю потужністю не був рівним талантам М. Зерова, С. Єфремова, Я. Дашкевича, Ю. Шереха, Ю. Лавріненка, Є. Сверстюка чи І. Дзюби. Проте літературознавча діяльність Юрія Стефаника у царині стефанікознавства таки має свою ціну.

Висновки. Аж до наших днів творчість Юрія Стефаника та його солідна лепта в популяризацію геніального (без жодних перебільшень) батька були маловідомими. Навіть про перепоховання праху Юрія дружиною і сином поруч з батьком знало обмежене коло людей і хіба що земляки неординарних батька й сина. Проте видана цього року знакова книга «Стефаник Ю. Вибране: статті, рецензії, нариси» суттєво поповнює цю прогалину. Найталановитіший син Василя Стефаника повертається з небуття.

Література

1. Баран Є. Все наш Юрко. *Стефаник Ю. Вибране: статті, рецензії, нариси* / Передмова Є.М.Барана «Все наш Юрко». / Упорядники Є.М.Баран, М.С. Грицюк / Редакційна колегія Є.М.Баран, М.С. Грицюк. Івано-Франківськ: Місто-НВ., 2021. С. 3 – 4.
2. Василь Стефаник у критиці та спогадах/ Упорядкування, вступна стаття та примітки кандидата філологічних наук Федора Погребенника. Київ: Видавництво «Дніпро», 1970. 482 с.
3. Гаморак Ю. Василь Стефаник (Спроба біографії). *Стефаник В. Зібрання творів у трьох томах у чотирьох книгах. Т.1, книга 1. Твори* / Редактор і упорядник тому Роман Піхманець. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. С. 41 – 79.
4. Двадцять четвертого липня – 105 років від дня народження Ю.В.Стефаника, українського критика, літературознавця, письменника. URL:http://gymnasium65.edu.kh.ua/school/color-theme-2_5/img/page_bg.gif
5. Костащук В. Володар дум селянських Львів: Книжк.-журн. видавництво, 1959. 189 с.

6. Кравців Б. ЮРІЙ СТЕФАНИК – БІОГРАФ „ПОЕТА ТВЕРДОЇ ДУШІ” видання "Свобода" від 15 лютого 1969.
7. Лавріненко Юрій. Українська соціал-демократія (група УСД) і її лідер Леся Українка (II) Сучасність. 1971. Червень. Ч.6 (126). С. 56–71.
8. Пушик С. З останніх десятиліть: Щоденники Степана Пушика у трьох томах. Т.2, книга 1: 1993 – 2000. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2022. 780 с.
9. Саварин П. Великий син великого батька (кілька штрихів до портрета Юрія Стефаніка). *Щасливий у праці: Зб. праць і матеріалів на пошану Ф. Погребенника з нагоди 70-річчя від дня його народження*. Київ: Криниця, 2000. С. 188 – 2002.
10. Слоньовська О. Василь Стефанік: маестро української новели: Монографія. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2021. 280 с.
11. Співець знедоленого селянства: Відзначення 100-річчя з дня народження Василя Стефаніка / Упорядник кандидат філологічних наук Федір Погребенник. Київ: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1974. 198 с.
12. Стефанік В. Зібрання творів у трьох томах у чотирьох книгах / редкол. С.І Хороб (голова) та ін. Т.1, книга 1. Твори / Редактор і упорядник тому Роман Піхманець. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2020. 676 с.
13. Стефанік В. Зібрання творів у трьох томах у чотирьох книгах. Т.1, книга 2. / редкол. С. І. Хороб (голова) та ін. Листи / Редактор і упорядник тому Євген Баран. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2020. 676 с.
14. Стефанік Ю. Вибране: статті, рецензії, нариси / Передмова Є.М.Барана «Все наш Юрко». / Упорядники Є.М.Баран, М.С. Грицюк / Редакційна колегія Є.М.Баран, М.С. Грицюк. Івано-Франківськ : Місто НВ., 2021. 780 с.
15. Стефанік Ю. Спогади про батька: Статті про Василя Стефаніка. Листи в Україну / Упорядкування, вступна стаття, коментарі доктора філологічних наук, професора Федора Погребенника.
16. Стефанік Юрій Васильович. *Шевченківська енциклопедія*: Т.5:П – С : у 6 т. / Гол. ред. М. Г. Жулинський. Київ : Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2015. С. 950 – 951.

THE SON OF A GENIUS NOVELIST

O. V. Sloniovska

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenka St., 57*

Vasyl Stefanyk named his eldest son Semyon after his own father, which refutes the far-fetched conclusions of Soviet literarycritics about the mutual

hatred between the kulak father and the Democrat son. The middle son was named after the priest Kirill Hamorak, and the youngest was named after the son of the first certified female doctor in Western Ukraine, Sofia Okun-evskaya-Morachevskaya, and her husband, Vaclav Morachevsky, Yuri. The upbringing of children was ethnopedagogical and patriotic, they had to get a good education as a prerequisite for their self-sufficiency in adulthood. The condition was the education of passionaries, the future color of the conciliar Ukrainian state. Semen Stefanyk was repeatedly elected to the Verkhovna Rada of the USSR. Kyrylo Vasyliovych always worked as the director of the Vasyl Stefanyk Literary Memorial Museum. Yuriy Stefanyk is the most talented and most patriotic son of Vasyl Stefanyk.

Key words: *Vasyl Stefanyk, Semen Stefanyk, Kyrylo Stefanyk, Yuriy Stefanyk, patriot, passionary, emigration.*